

KİMYASAL SİLAHLARIN YASAKLANMASI ÖRGÜTÜ

Prof.Dr. Gencer Özcan
Bilgi Üniversitesi
gencer.ozcan@bilgi.eu.tr

ÖZET

Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü kimyasal silahların kullanımına ilişkin denetlemeler yapan bir uluslararası örgüttür. Kısaca Kimyasal Silahlar Sözleşmesi olarak bilinen anlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından, 13 Mayıs 1997’de kurulan ve günümüzde 193 ülkenin üye olduğu örgüt en kapsamlı uluslararası örgütlerden birisidir. Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü günümüzde bir silah türünün üretiminden stoklanmasına, taşınmasından kullanımına kadar yasaklama getiren en geniş kapsamlı anlaşma olmak niteliği taşıyan Kimyasal Silahlar Sözleşmesi uyarınca sözleşmenin uygulanmasını gözetiminden sorumlu örgüttür. Örgüt önceleri kimyasal silah üretiminde kullanılan maddeleri üreten endüstrilerin denetimiyle uğraşmış, sonraları işi üye ülkelerin elinde bulunan kimyasal silah stoklarının imha edilmesi işine odaklanmıştır. Örgüt, dünyadaki kimyasal silah stoklarının % 96’nı ortadan kaldırarak, XX. Yüzyılın en kapsamlı silahsızlanma programını başarıyla sonuçlandırmış, bu başarısının bir sonucu olarak Örgüt, 2013 yılında Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür.

ATIF İÇİN: Özcan, Gencer, “Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.31, Kasım 2019.
https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/KSYO_GencerOzcan_v.1.pdf
DOI: 10.13140/RG.2.2.10845.15840

Fransa ve
Almanya'nın
1675'te
Strasbourg'da
imzaladığı ve
savaşta zehirli
mermilerin
kullanımını
yasaklayan
anlaşma
kimyasal silah
kullanımını
engelleyen ilk
anlaşma olarak
bilinir.

Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (KSYÖ; *Organization for Prohibition of Chemical Weapons - OPCW*), kimyasal silahların (KS) kullanımını yasaklayan Kimyasal Silahlar Sözleşmesi (KSS) uyarınca kurulmuş olan ve imzacı ülkeleri sözleşmeyle yükümlendikleri kurallara uyması için teşvik edip, KS kullanımına ilişkin denetlemeler yapan, merkezi Lahey'de (Hollanda) bulunan bir uluslararası örgüttür. KSYÖ, kısaca KSS olarak bilinen, *Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme*'nin 29 Nisan 1997'de yürürlüğe girmesinin ardından, 13 Mayıs 1997'de kuruldu. 14 Ekim 2013'te Suriye'nin de sözleşmeyi imzalamasıyla birlikte, Angola, Güney Sudan, İsrail, Kuzey Kore, Mısır ve Myanbardışında kalan BM'e üye 193 ülke sözleşmeyi onaylayarak KSYÖ üyesi olmuştur.

Örgüt sözleşmenin ihlal edilmesi durumunda alınacak önlemleri saptamak gibi temel konularda karar alır ve kimya endüstrisinin kimyasal silah yapımında da kullanılan maddelerin barışçıl üretimine katkı sağlayacak biçimde kullanılması konusunda izleme yapmaya yetkilidir. Örgüt, KSS'ne aykırı uygulamaları söz konusu olduğunda üye ülkeleri kurallara uygun biçimde denetleyebilir. Denetimler, örgüt uzmanlarının güvenliklerinin sağlanması ve denetim sonrasında toplanan bilginin ne ölçüde kamuoyu ile paylaşılacağına karar verilmesi gibi konuları düzenleyen katı bir gizlilik kuralları protokolü uyarınca yürütülür. Örgüt'ün genel yöneticisi ve temsilcisi Genel Direktördür.

Yapısı ve çalışma biçimi sözleşme uyarınca belirlenen örgüt olağan koşullar altında yılda bir kez toplanır. Üye ülkeler eşit oy hakkına sahiptirler. Yıllık toplantılar sırasında üye ülkeler Hollanda'da görevli büyükelçileri tarafından temsil edilir. Örgütün yürütme organı konumundaki Yürütme Kurulu 41 üye devletten oluşan Konferans tarafından 2 yıllığına seçilir. KSYÖ, dünyadaki kimyasal silah stoklarının %96'nı ortadan kaldırarak, II. Dünya Savaşı sonrasında başlatılan en kapsamlı silahlardan arındırma programını başarıyla sonuçlandırmıştır. Bu başarılarının bir sonucu olarak Örgüt, 2013 yılında Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür.

KS çok erken zamanlardan başlayarak tarih boyunca kullanımını sınırlandırılmaya çalışılan bir silah türü olmuştur. İlk kullanıldığı zamanlardan başlayarak KS'inyol açtığı sınırsız vahşet, siyasal amaçları uğruna savaştan medet umanları bile korkutmuştur. Fransa ve Almanya'nın 1675'te Strasbourg'da imzaladığı ve savaşta zehirli mermilerin kullanımını yasaklayan anlaşma KS'in kullanımını engelleyen ilk anlaşma olarak bilinir.

I. Dünya Savaşının yarattığı korkunç yıkım çeşitli barış ve silahsızlanma girişimlerinin başlatılmasına yol açarken, kimyasal silahların kullanımına sınırlama getirmeyi amaçlayan uluslararası girişimlere de ivme kazandırmıştır.

Bu türden anlaşmaların ikincisi 1874'te imzalanan *Brüksel Savaş Hukuku ve Töreni Hakkında Sözleşme*'dir. Gelgelelim, savaşlarda zehir ve zehirli silahların kullanımını yasaklayan bu sözleşme kâğıt üzerinde kalmış, uygulamaya geçirilememiştir. 1899 Lahey Barış Konferansı sonucunda imzalanan *Lahey Sözleşmesi* ile imzacı ülkeler boğucu ve sağlığa zarar veren gazların savaşta kullanımından kaçınmayı yükümlenmişlerdir. 1907'de imzalanan ikinci *Lahey Sözleşmesi* de bu yasaklamaları yinelemiştir.

Yine de bu sözleşmeler, I. Dünya Savaşı sırasında KS'nin daha önce görülmedik ölçülerde kullanımını engelleyememiştir. 22 Nisan 1915'te Alman Ordusu tarafından klorin gazı ilk kimyasal silah, olarak Belçika'da kullanılmıştır. Savaşın geri kalan bölümünde kimya endüstrisi kitlesel ölümlere yol açacak gazların seri üretimine yönelmiş, savaşan taraflar çeşitli araçlar aracılığıyla birbirine karşı KS kullanmışlardır. Savaş boyunca kullanılan zehirli kimyasalların miktarı 124.000 tona ulaşmış, 90.000 kişi KS yüzünden yaşamlarını kaybetmiştir. Yüzbinlerce insan KS'a maruz kaldıkları için, başta görme yetilerini yitirmek olmak üzere, yaşamlarının geri kalan kısmını başta körlük olmak üzere çeşitli kalıcı hasarlarla sürdürmek zorunda kalmıştır.

I. Dünya Savaşının yarattığı korkunç yıkım çeşitli barış ve silahsızlanma girişimlerinin başlatılmasına yol açarken KS'nin kullanımına sınırlama getirmeyi amaçlayan uluslararası girişimlere de ivme kazandırmıştır. Bu girişimlerin sonucu olarak, kısaca *Cenevre Protokolü* olarak bilinen, *Boğucu, Zehirli ve Başka Gazlar ile Bakteriolojik Savaş Yöntemlerinin kullanımının yasaklanmasına İlişkin Protokol* 1925'de imzalanmıştır. Adından da anlaşılacağı üzere, Cenevre Protokolü KS'nin savaşta kullanımını yasaklamakla birlikte, barış zamanlarında geliştirilmesi, üretimi ve saklanması konusunda herhangi bir yasaklamaya gidilmesini öngörmüyordu. Bunun da ötesinde imzacı ülkeler, KS ile yapılan bir saldırı karşısında KS kullanarak misillemede bulunmak ya da Protokolü imzalamayan ülkelere karşı KS kullanma haklarını saklı tutmak gibi çekinceler koyarak bir bakıma sözleşmenin getirdiği yasaklamaları etkisiz hale getirecek yollar açmışlardı. Kısaca belirtmek gerekirse, Protokole konulan çekinceler bir savaş durumunda KS'nin kullanılması olasılığını ortadan kaldırmaktan uzaktı. Kaldı ki, XX. Yüzyılın ilk yarısında özellikle gelişmiş ülkelerin yeni ve daha öldürücü KS geliştirilmesi için büyük kaynak ayırdıkları ve bazı çatışmalarda da KS kullandığı görüldü. Ancak ilginçtir ki II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan büyük yıkıma karşın taraflar savaş alanlarında birbirlerine karşı KS'ı kullanmaktan kaçınmışlardı. Gelgelelim II. Dünya Savaşı yılları KS'ın savaş meydanlarında olmasa da sivillere karşı kullanıldığı acımasız bir soykırıma da tanıklık etmiştir. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan

**Soğuk Savaş
döneminde ABD
ve SSCB'nin
devasa
miktarlarda
üretim depoladığı
çeşitli türden
kimyasal
silahlar, nükleer
silahların
yarattığı dehşet
dengesi
yüzünden göz
ardı edilmiştir.**

milyonlarca Yahudi, Çingene ve başka azınlık gruplara mensup masum insan Naziler tarafından gönderildikleri Toplama Kamplarında zehirli gazlar kullanılarak öldürülmüşlerdir.

Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB onbinlerce ton büyüklüğünde devasa miktarlara varan KS üretim depoladı. Fakat, nükleer silahların yarattığı dehşet dengesi KS'nin varlığı ve depolanmasından kaynaklanan tehditlerin gözden kaçırılmasına neden oldu. KS'nin kullanımını konusunda yeni düzenlemeler yapmak için 1968'de Cenevre'de biyolojik ve kimyasal silahlar konusunun ele alındığı Silahsızlanma Konferansının başlamasını beklemek gerekecekti. Bu konferans sonucunda biyolojik silahlar konusu göreceli olarak hızla bir sonuca bağlanmış olmakla birlikte, KS'nin yasaklanması konusu sürüncemede kalmıştır. Müzakereleri inişli çıkışlı bir süreç izleyen, KS'nin imha edilmesinin yanısıra, geliştirilmesi, üretilmesi, biriktirilmesi saklanması ve taşınmasını yasaklayan önlemler alınmasını öngören KSS'nin imza aşamasına gelmesi için 4 yıl daha beklemek gerekmiştir.

1980'de Silahsızlanma Konferansı çerçevesinde çalışmak üzere KS'nin yasaklanmasını öngören bir anlaşmanın ne türden unsurlar bulundurması gerektiğini saptamakla görevlendirilen bir *ad hoc* (amaca uygun) çalışma grubu kurulmuştur. Bu girişim daha sonraki yıllarda KSS'ne dönüşecek olan anlaşma metninin ilk halinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. 23 Eylül 1989'da Soğuk Savaş'ın tavsaması ile iki Süper Güç ellerindeki bütün KS stoklarını yok edilmesini ve KS üretimini yasaklanmasını öngören ikili bir muhtıra imzalamışlardır.

Ancak iki süper güç birbirine karşı KS kullanmaktan kaçınır ve KS'nin kullanımını yasaklayan antlaşmalar imzalamaya çalışırsa, 1980-1988 yılları arasında süren İran-İrak Savaşı sırasında önce Irak İran'a karşı, sonra da İran Irak'a karşı KS kullanarak üstünlük kazanmaya çalışmıştır. Savaşın ardından Irak ordusu 16 Mart 1988'de bu kez kendi halkına karşı KS kullanmaktan çekinmemiş, İran ile işbirliği yaptıkları gerekçesiyle Halepçe'de yaşayan binlerce sivil KS saldırısı sonucunda hayatlarını kaybetmiştir. Halepçe Katliamının uluslararası kamuoyunda uyandırdığı tepki KS üretimi, stoklanması ve kullanımını yasaklayacak bir anlaşmanın imzalanması konusundaki çabaların hız kazanmasına neden olmuştur.

Yine de, artan uluslararası baskılara karşın, KSS'nin imzalanması ancak uzun bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Bazı ülkeler KS kullanımını yasaklayacak bir anlaşmanın nükleer silahlara ilişkin bir anlaşmayla ilişkilendirilmesini, dolayısıyla nükleer silahlar yok edilmediği sürece KS'nin da yasaklanmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Anlaşmaya varılmasını

1993'te imzalanan Kimyasal Silahlar Sözleşmesi, bir silah türünün üretiminden stoklanmasına, taşınmasından kullanımına kadar yasaklama getiren en geniş kapsamlı anlaşmadır.

engelleyen tartışma konularından bir başkası ise KSS'nin öngördüğü denetim ve doğrulama düzeneklerinin imzacı ülkelerin iznine bağlı olmaksızın ve bildirim önkoşulu gerektirmeden çalıştırılması önerisi olmuştur. Başta ABD olmak üzere bazı ülkelerin KS saldırısına uğramaları durumunda misillemenin de KS ile yapabilmesi hakkını saklı tutmaya çalışmaları da uzun süre KSS'nin imzalanmasına giden yolu tıkayan engellerden birisi olmuştur. Fakat tüm engellere karşın günümüzde bir silah türünün üretiminden stoklanmasına, taşınmasından kullanımına kadar yasaklama getiren en geniş kapsamlı anlaşma olmak niteliği taşıyan KSS 1993'te imzalanmıştır.

1992'de sözleşme taslağının Silahsızlanma Konferansı tarafından benimsenmesinden sonra BM Genel Sekreteri sözleşmeyi 13 Ocak 1993'te Paris'te imzaya açmıştır. Sözleşmenin imzalanması için düzenlenen konferansın sürdüğü 3 gün içinde KSS 130 ülke tarafından imzalanmıştır. İmzacı devletler tarafından sözleşmenin uygulamaya geçirilmesi aşamasında karşılaşılabilecek sorunları çözümlenmek üzere oluşturulan Hazırlık Komisyonu Genel Oturumunu Şubat 1993'te gerçekleştirmiştir. Toplantı sırasında geçici nitelikte bir teknik komite kurulmuştur. KSS, öngörüldüğü gibi sözleşmenin 31 Ekim 1996'da 65. üye olarak Meksika tarafından onaylanmasından 180 gün sonra, yani 29 Nisan 1997'de yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin onay sürecinde Hazırlık Komisyonu tarafından KSS'nin uygulanmasını gözetecek örgüt olarak kurulması öngörülen KSYÖ'nün çalışma ilkeleri ortaya konulmuştur. Teknik Sekreterlik oluşturulması, denetim ve doğrulama mekanizmalarının saptanması, KSYÖ için laboratuvar kurulması ve donanımın sağlanması, denetim uzmanlarının eğitim programlarının oluşturulması, denetim uzman adaylarını seçimi, denetim kurallarının yazılması gibi önemli işleri sonuçlandırmıştır. Bu çerçevede KSYÖ için üç temel birimden oluşan bir yapı oluşturulmuştur. Örgüt genel kurulu olarak çalışan Üye Devletler Konferansı, Yürütme Kurulu ve Teknik Komite. Üye Devletler Konferansı ilk toplantısını 6 Mayıs 1997'de gerçekleştirmiş, oluşturduğu Yürütme Kurulu başkanlığına örgütün ilk Genel Yöneticisi (*Director General*) olarak Brezilyalı diplomat José Mauricio Bustani'yi seçmiştir.

KSYÖ'nün ilk işleri arasında KS üretiminde kullanılan kimyasalları üreten endüstrilerin denetimi öne çıkarken, kurulduğu ilk günden başlayarak en önemli işi üye ülkelerin elinde bulunan KS stoklarının imha edilmesi olmuştur. Bu türden çalışmaların başladığı 1997'den günümüze kadar örgüt tarafından gerçekleştirilen yerinde denetimlerin sayısı 6600'e ulaşmıştır. Çalışmaya başladığı ilk günden başlayarak sergilediği etkinlik ve tarafsızlık ile kazandığı haklı ün sayesinde üye ülkeler KSYÖ'nün

Çalışmaya başladığı ilk günden başlayarak sergilediği etkinlik ve tarafsızlık ile kazandığı haklı ün sayesinde üye ülkeler KSYÖ'nün denetimlerini olağan karşılamakta ve denetimlerin sorunsuz geçmesi için kolaylık sağlamaktadırlar.

denetimlerini olağan karşılamakta ve denetimlerin sorunsuz geçmesi için kolaylık sağlamaktadırlar.KSYÖ, küresel ölçekte ulaşılmış bir antlaşmaya dayanan, yetki ve görev tanımına giren konularda tarafsız davranan, saygın ve güvenilir bir uluslararası örgüt olarak II. Dünya Savaşı sonrasında kurulmak istenen BM düzeninin başarılı bir kurum örneği olarak gösterilmektedir. Bu özellikleri nedeniyle örgüt 2013'te Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür.

KSS'nin imzalanması savaş alanlarında KS kullanımını engellemiş olmakla birlikte sivillere karşı, özellikle de bu sözleşmeye imzacı olmayan devletleri kendi yurttaşlarına karşı KS kullanmaktan alıkoymamıştır. Sivillere yönelik KS kullanımının son örneklerinden birisi 21 Ağustos 2013'te Suriye'de yaşanmış ve Şam yakınlarındaki Doğu Guta'da gerçekleştirilen KS saldırısında binlerce sivil yaşamını yitirmiştir. Yarattığı trajik sonuçlara karşın, Doğu Guta saldırısı sonrasında ABD'nin askeri misillemede bulunmasından çekinen Suriye, Rusya'nın arabuluculuğu ile KSS'ni kabul edip örgüte üye olmuş ve elindeki kimyasal silah stoklarını KSYÖ'ne devretmeye başlamıştır. Suriye'nin KSS'ne taraf olmasıyla birlikte KSYÖ'nün bu ülkedeki çalışma olanaklarında gözle görülür bir rahatlama gözlemlenmiştir. Buna karşılık, Suriye'de KS kullanıldığına ilişkin iddialar bitmek bilmemiştir. KSYÖ tarafından yapılan araştırmalarda Suriye'de yaşanan çatışmalar sırasında KS kullanıldığı açıklık kazanmakla birlikte, bu saldırıların sorumlularının kimler olduğuna ilişkin sorular hala yanıt beklemektedir.

KS'nin kullanımına ilişkin yasaklamalara karşın öldürücü olmadığı söylenen ancak uzun erimli etkilerini bilemediğimiz çeşitli kimyasalların tüm dünyada üstelik barışçıl gösterilere katılmak dışında bir kabahatleri olmayan insanlara karşı kullanımı ise sürmektedir.KSS tarafından bir savaş silahı ya da yöntemi olarak görülmeyen 'göz yaşartıcı gazlar' başta olmak üzere çeşitli kimyasallar uluslararası kamuoyu tarafından gösterilen tepkilere karşın kullanılmaya devam etmektedir. KS'nin savaş alanları dışında geniş ölçekli kullanımı dışında kalan bir başka sorunlu uygulama ise zehirli kimyasalların bireysel olarak hedef alınan kişiler ya da dar kapsamlı olarak sivillere karşı kullanılması durumudur. Örneğin, HAMAS liderlerinden Halid Meşal 25 Eylül 1997'de zehirli kimyasalların kullanıldığı bir saldırıdan etkilenmiş, ancak uzun süreli bir tedavi sonrasında hayatta kalabilmiştir. Benzeri olayların en sonucusu 4 Mart 2018'de Rus askeri istihbarat örgütü GRU'nun eski çalışanı Sergey Skripal ve kızına karşı İngiltere'nin Salisbury kentinde gerçekleştirilen novichock olarak bilinen bir sinir gazı türü ile yapılan saldırıdır. Skripaller GRU tarafından İngiltere'de zehirli kimyasallarla gerçekleştirilen saldırı sonrasında ancak uzun süren bir tedavi sayesinde hayatta kalabilmişlerdir. Rus

askeri istihbaratı çalışanları tarafından gerçekleştirilen saldırının sorumluları saptanmış ancak yakalanamamıştır. Benzeri saldırılar geçmişte İsrail İstihbarat Örgütü MOSSAD tarafından da gerçekleştirilmiştir. Bu tür tartışmaların merkezinde yer alan KSYÖ'nun merkez binasına karşı Rus askeri istihbaratı tarafından 13 Nisan 2018'de gerçekleştirilmek istenen ancak Hollanda istihbaratı tarafından hazırlık aşamasında tespit edilerek engellenen siber saldırı ise, kimyasal silahlarla mücadele konusunda önümüzde gidilmesi gereken uzun bir yol olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

“Origins of the Chemical Weapons Convention and the OPCW”,
https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/Fact_Sheets/English/Fact_Sheet_1_-_History.pdf

Sarah Everts, “A Brief History of Chemical War”, 11 May 2015,
<https://www.sciencehistory.org/distillations/distillations/a-brief-history-of-chemical-war>

EK OKUMA

Kim Coleman, A History of Chemical Warfare, Palgrave, 2005.

ArmsControl.org, <https://www.armscontrol.org/act/2019-07/news/us-begins-final-cw-destruction>

İNTERNET

Global CW Assistance, <https://www.nti.org/analysis/articles/global-cw-assistance/>

Chemical and Biological Weapons Chronology,
<https://fas.org/nuke/control/bwc/chron.htm>

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association (ISA)* ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association (BPSA)* üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı (GP)*, *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı (TÜBAKOV)*, *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship (BSYRF)* projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.